

Nemzeti Társalkodó

December' 28-dik napján 1853.

A' Chamounyi völgy.

Genfből, jun. 19-kén, reggel hat óra-
kor indulánk-el havasi kalandra. A' genfi tó
partján, ártatlan, szent, és magass, tollal
nem tolmácsolható öröm érzetek között leélt
négy nyári szép estvék, — melyeken, a' már
sötét éj lepte kistenger felett, a' Montblanc
örök hó palástjára váltogatva ömledező téj
és ró'sa fényt, 's a' nap' Európáru letünt
sugáraiban egyedüli fürödtét bámulók — bí-
rának erre; ha bár a' havasi kalandok, —
az 1851-diki tavasz jókori virulta mellett is —
korántiak valának még ekkor; a' mint hogy
az ily színü útazásra Genfbe 's vidékire to-
dúlt angolok és francziák, csak a' tó bájoló
partjain éldelik vala a' természet szelid gyö-
nyöreit. — A' Montblanc leigézé vágyainkat,
's ezzel a' Chamouny völgy — hová az Ar-
ne kigyódzása vala hennünket elkalauzolan-
dó, beszöveték útazási tervünkbe; és így fu-
tólag, számot vetve erszényünkel, Isten hoz-
zádot kelle sohajtanunk a' Lauterbrunninak,
's a' Jungfrau ölelésinek!

Két óra alatt elhagytuk Genf kies vidé-

két, és Savoye-ban folytatók vándorlásunkat, Bonneville-n keresztül, Clúsig széles, áldással mosolygó völgyön; — melynek bal-
 oldala szőlő, jobbjá gesztenye erdő, itt amott fenyővel tarkázva, mig végre a' hegy teteje csupa fenyvessé barnul. — Clüsnél már e-
 gézszsen bészáródik a' völgy; 's elakad az út; ha az Arne zuhogó folyamja; árkot nem szag-
 gatott volna magának a' sziklák között, 's keskeny partja szélén bé nem kalauzolná a' vándort, a' Maglau szoros de a' monostori-
 nál-münster- (ez a' Baselbül Genf felé ve-
 zető út a' Jura sivatag hérczei között) szé-
 lessebb völgyébe. — Balrul a' kopasz szírto-
 kon felleget, borzasztó hasadékiban örök hó
 tanyáz; jobbrul a' lankásabb oldal viritó
 halmai pásztor házakkal rakvák; mind két
 felől pedig magass zuhatagok (cascadok) feled-
 teték velünk a' tikkasztó hőség okozta fáradság
 kedvetlen érzetit. Méltán nevezetes ezek kö-
 zött az arpenasi-cascad d' Arpenas-éppen az
 út mellett, négy órányira szent Mártontul.
 Nyolcz száz láb magasrul rohan itt alá a'
 folyam csupa jég oszlop alakban kezdetekor,
 de rendes idomzatban terjedezvén lejjebb,
 tajtékzó habba, 's gőzzé törve; részszerint
 eloszlik a' levegőbe, részszerint fejer fátyol-
 kint leng alá a' meredek oldalábúl kinőtt
 szikla darabokig, melyek közt jégszerü por-
 rá szikrázódván, szétperreg, 's itt erejét veszt-
 ve, a' szikla alja, víz véste teknyőjibe, fel-
 fogja a' szétzudúltat, 's le zuhintja a' völgybe.
 Háltunk szent Mártonban, — Salanch-

al általellenben; mely mint egy ró'sa szín és lepke himes köntösbe fel cziczomázott vén banya, a' természet pazarul árasztotta kécs-tele környék közepette kormos épületeivel. Reggel négy órakor, midőn már vándor botunkat kezünkbe vettük, figyelmessé tön bennünket jámbor német fogadósunk a' Montblancrúl ereszkedő sötét ködre, mely tapasztalása szerint vészes időt rejthetne keblében — és inte: várnok-el keresztül suhanását. — Joslását csak hamar igazolák a' hegyek zudulási, és a' keskeny völgyön hozzánkig dörbörgő égi zaj. Egy óra nyegyed sem mula: már hídat vont fejünk felett az egymásra terült fekete felleg, jégzáport ontván-le a' Montblanc oldalain bódorogtában elhültméhébül, a' vidék kies mezeire; és csak nem alkonyatra szenderíté a' szép reggelt: hogy nevelné tüzét a' hegyek csucsait szakadatlan sujtoló villámoknak. Egy óra lefolytáig komolyítá a' természetnek e' hatalmas jelene- te érzésinket: lelkünk reptét fejünk felett cikázó villám tüzével, 's földet reszkettető utánna dördültével, — a' keskeny völgybe és keblünkbe szoritván-le. Az ég's érzésink de- rültével útra indulánk, — szíves köszönetet 's örök búcsut mondvá szállásadónknak a' jó 's ingyen adott tanácsért, 's azért is: hogy nyilatkozása szerint nem fizettetett velünk annyit, mint az angolokkal szokott vala, — az Ar- ne völgyén, a' szakadozott fellegek közzül ki ki mosolygó Montblanc felé; 's szinte fele-

dők, szemeink a' havasok oriássára lévén függesztve, a' jég tiporta mezőt: ha a' lábaink alatt récselő jég darabkák rá nem emlékeztetnek vala. — Chédénél meg szünik a' völgy' síksága, és minden havasi vad természetet vált: az út keskenyül, meredekül, és járatlanabbá lesz. — A' chédei gyönyörű zuhatagnak már ma csak az emléke, 's pusztta helye; az 1751-ben, azontúl öszsze omlott kőszikla romjait sűrű erdő fedi. Ily hamar változnak a' havasi tájak! — Innen erdőkön és réteken keresztül hágva lejtve, tizenkét órakor elértünk Servozba; hól már megszakadnak a' mészkövek, gránitok alapulván a' nagyobb hegyek súlyosb terheik alá. Servoz régen tó, ma emberek laka. Az itteni bányászat csinos ízlésű épületei szembeszökő ellenete, az ezeket környező vad havasi tájjal, figyelem lepő. —

Az út mellett szemünkbe tűne egy porhadó emlék, melyet 1801ben az akkori francia köztársaság emelt, a' szerencsétlen dán tudós Eschen, a' ki 1800 augustussában, a' Buet jéghegyén tett kalandja közben, egy jég hasadékban találá fel örök sirját, gyász esete hirdetésére 's az utazók idyes tanuságára, a' szerencsétlen történet leírása után ezt kiáltván füleikben: „Voyageurs! un guide expert vous est nécessaire!“ — Utazók! tapasztalt vezetőre van' szükségtök! — Az emlék hely nagyon jól választva: éppen a' hól a' kalandra ki tűzött Chamounyi völgybe a' Montblánc alá kanyarul az út.

A' Servoz völgye, az Arne hídjánál végződik; 's ezentúl legottan meredekre tör a' vándor, merő sziklába vésett léptsökön. — Alattunk a' granit darabok közt mélyen küzdő Arne süket zuhogása; felettünk a' tömött fenyves sötétlő árnyéka; keskeny és darabos ösvényünk szélén, a' havasi növények: a' ro'sdás ragyabura — rhododendron ferrugineum — havasi kankalin — primula alpina — és a' kőszáli kősöny — cotyledon saxifraga, barátilag özsze vegyülve a' szelid égalj fűszeres virágival, borzasztoan bájoló vadszerű regényes tájképpé olvadának szemünk előtt. — Képzetünk mulatva a' szép képen, egyszerre kitárula előttünk a' Chamounyi völgy; melyet jobbrul a' Montblanc, balrul a' Brevent, szembe a' Col de Balm zár. Ezek között a' fejer hólepelbe polált Montbláncre feszül a' figyelem csak, de 'sibbadoz a' képzelet a' tömérdek hó tömeg, 's Európa örök hó tárán, 's le-le suhan a' magosbul, mint olykor ledörgő lávinái, a' zöldellő völgyben gyökeret vert jéghegyek között; méllyek megannyi oriás jégoszlopi az égbe merengőnek.

A' Taconay ragadá magára figyelmünket legelőbb; de csak hamar a' pompás Bossons lánczoló azt egy magára. Ennek jege — mely magas torony és piramid alakokban merrevül fel a' sötét zöld fenyves között — vakit fejer fényével. Végre a' Bois jég hegye tűnik elő, sárgásló szikla darabokkal vegyült fejer márványt képező jégfalaival a' völgy

tulsó végén. — A' Természet e' csuda mí-
veibe tapadozó figyelmünket, csak az előnk-
be és utánnunk, itt amott szaladgáló goly-
vás völgylakók, és éhes gyermekei, a' kik
kristályokat, havasi virágokat, tejet, és pá-
linkát árulgatnak vala a' képzelt pénzes vándor-
dornak, barátságos megszóllitásaik térítgeték
vissza olykor olykor emberek közzé, 's kö-
vekkal nyomtatott fahasábokkal fedezett egy-
szerű házaikra; melyekből, lakóik kevés
szükségök mellett is, szegénység sirt-ki.

A' völgybe léptünkör azt hittük: hogy
fél óra alatt Szent Prieureben vagyunk; de
csalt reményünk, — szokatlanok lévén a' nagy
tárgyak meszszeségi szemmértékihez — mert
két óra folyt-le oda érkeztünkig,

Szentprieure, a' legnagyobb faluja a'
Chamouny völgynek; 3084 láb magasra a'
tenger színe felett. — Porocke és Windham
valának az első utazók 1742-ben, a' kik e'
völgyet meglátogatók. Egy gránit darab, a'
Montanvert jéghegye alatt, a' hól ebédeltek,
ma is ángolok kövének neveztetik. Az ide-
genek azután ide tudulása, jó, a' mi több,
nem drágás vendégfogadókat építtete. Mi
Londonban valánk szálva, a' hol az ebéd
három, a' szállás éjjelenként két frank egy
személytől.

A' Montblanc tengerfeletti magassága 14,800
láb. Bámulandó nagyságáru, a' sötétülő est
tészen tanubizonyságot: mert tömérdeksége,
és tündök fehér fényre nappal, alá idézik
égbe nyult tetőjét; de ha már éj lepte a'

völgyet, 's esti homály ült minden hegyek ormaira: akkor látszik, mi a' Montblanc? hol tetője a' többek felett? melyekre éj ereszkedett; ennek pedig ősz feje a' tőle is bucsuzó nap tűz sugáiraiban tündököl. Három egymásra emelkedett örök hó fedte tetők képezik az egészszet; melyeket alantabul - de még is 12,000 láb magosra, hat piramid alakú kopasz kőszirtok, - megannyi idő viselt bástyák - lánczoknak körül. Ezek közit hó és jég tölti, melyekből lávínak szakadoznak alá és jéghegyek születnek.

A' Montbláncot megmászni, sok ideig hasztalan törekvésök vala a' legtapasztaltabb és merészebb hegymászóknak is; kiknek élet módjok, az utazókat ezeken és ezekre el és felvezetni. 1786-dik esztendő koronázá kívánatikat. Balmat Jákobot, ki ezért Montblanc mellék névvel tiszteltetett-meg, ily célbul tett kalandja közben történt szerencsés eltévedése, csak nem a' Montblanc tetőjére, bodorogtatá. Ez hátoritá orvos Paccardot, a' Montblanc ezen úton teendő meghágására. Saussure volt a' második, de tudományos vizsgálódási tekintetben, első, a' kit Balmat tizenhét kalauz társaival, 1787-ben a' Montblancra felvezetett. Augustus első reggelén indulának-el a' szükséges minden némü eszközökkel felkészülten. Két éjszaka háltak havan; — már a' második éjjel 11,970 láb magassra a' tenger felett; — A' harmadik nap tizenegy órakor értek a' tetőre. Azon pillanatban, melyben zászlójok a' tetőn lengni

kezde, megperdülnek a' dobok, zugnak a' harangok alatt, a' völgylakók örömeiket tolmácsolandók. — Saussure sátozt híz a' hegy csúcsára, 's ötöd fél órát tölte ott tudományos vizsgálódásban. A' levegő vékonysága mindazáltal olyanná erőtlenté minnyájokat, a' milyen egy terhes betegség által a' sírszélére gyötrött fellábbadozó. Saussure maga oly gyenge: hogy havasi saruin legkevesebet igazítani is alig képes; es mindegyiköket teljes apathia lépé-meg, 's e' mellett égető szomj kínzá.

Saussure után máig tizen négyen tévének még probát különböző időkben, de nem hasonló szerencsével: mert közzülök csak hattan érték-el törekvésök célját 's a' hegy tetőt; közöttök két észak amérikaífi 1819-ben.

A' mi célunk nem volt oly magasra függesztve, sem erszényünk oly tömötren tömve: hogy a' szükséges kalauzokat husz-husz aranyonként fizethettük volna; elég szerencséseknek tartván magunkat: a' völgy tavasszából bámúlni-fel az örök télre; a' virágok között állandó tanyát vert jég hegyeket közelebből megszemlélni, 's az ide vezetőnek hat frankot keresgélhetni-ki'sebeinkből. Megérkezésünk napján mindjárt délután három órakor el is indulánk a' legközelebbinek - ez a' Bossons jég hegye - látogatására; mely egy óra távolságra fekszik Szent Priuretül. Nem volt kielégítve vágyunk a' virágos gyepről szemlélni az aljában és széleiben tág boltokat, egész és csonka oszlopo-

kat, piramidokat, tornyokat, bástyákat, idomos és idomtalan nagy és kis üregeket, barlangokat, öblöket, hasadékokat képező, képzeletét dermedtő Montblanc fajzatját. Felhágtunk hátára a' tükör síknak, ezer lépésnyire az aljtul, és által lépegeténk rajta, a' képzelt halál veszély nagyított félelme, és a' kielégítendő tudni vágyás kecsegtető reménye egymással küzdő kény-érzési közt, jég furó szegekkel Genfben ellátott saruink, és hotjaink, a' meleg, mely most is égetően süttött fejünkre, itt ott véste apro gödröcskék, és a' hegy oldalán meredező kopasz szirtokrul az idő lekotorta szikla darabok néhol ide fagyott porondocskái segítségével, ifju és bátor kalauzunk vezetése alatt. Mély hasadéki, melyek alattunk tátogtak, örökös temető annak, ki bele sikámlik. Mi érzés feszíté keblem? midőn egyik lábam már szárazra tevém, 's virágot szaggattam az élő természetről, melynek ölébe visszádólék, azt festeni nem tudom; mert újra érezni sem; de tudok annyit: hogy tudásvágyunk csiklandóssága kielégítéséből, oly kalandot tenni életünkben, egyszer elég!

Mi előtt végkép megváltunk a' Chamounyi völgytül, elindulásunk reggelén, még nap költe előtt útra indulva meglátogatók a' híres jég völgyét, vagy hivebb 's szokottabb névvel: a' jég tengert is; a' Bois jég hegye mellett, mely amannak kidagadása, egymásra szakadozott gránit darabok közt küsdvén-fel a' Chapeaura, egy a' Montblanc

oldalából kidomborodott hegy csúcsra; a' honnan, mint bátorságosabb helyrül, a' jég-tengert bámúlni szokták az utazók. — Bámúlok mí is a' bámúlandót. Bámúlok a' Mont-blanc oldalöbleiben, félmérföldnyi helyre telepedettet. Bámúlok: miként nyugszik, viritó havasi ro'sákkal tarkázott eleven zöld pá'sintszönyeggel körül folyt ágyában a' le-fagyalt kistenger. Bámúlok benne, a' tél-lel kezét fogott tavaszt. Bámúlok, miként állanak öt partjain, örök időktől fogva, ég-be nyújt kopasz szirt csúcsok: ne hogy az orkán dulta hullámokba öszve fagyott szabadulhasson, 's letiporja a' körulte éledezett természetet. Kinek kedve és bátorsága van: leszállhat tapasztalt kalauzzal hátára, és jég hullámai közzé is; de nekünk — — még az nap a' col de Balme-ot kelle áthágnunk, 's ezért visszatérénk elhagyott útunkra.

A' Chamounyi völgyből két út vezet által Helvécziaába, a' Vallisi Kantonba; mind kettő a' nagy Bernhard tövében. Egyik a' Tête noir-on, mely rövidebb, de veszedelmesebb; a' másik: a' Col de Balme-on, mely egy francia mérföldel hosszabb ugyan, de bájolóbb és járhatóbb. Mi, ez utolsót választók, 's vigan emelkedénk hófoltos oldalán — melyen a' puja bokrok rügyei hasadozni, az apro ibolya, havasi kökörcsén, 's ezekkel egy évszaki virágok feselni kezdének már — a' magass tetőre: hol még tél uralkoda, 's fagylató szelével ostromlá az oda felmérészlöt. Ennek daczára, egy óra negyedig éldelők a'

hetven francia mértföldre tárult gyönyör-tele, és magass érzésre ragadó szép kilátást, a' 7070 láb magasban; és bekalandozák szem-
meink, a' nap rogyogó világában, melyet ekkor egy gőz foltotska sem homályosita, a' Montblanc tömérdek ágazatait, megannyi jég karjait a' havasok királyának, melyek-
kel azokat lenyomva tartja: ne hogy vele mérközni merjenek.

Visszatekinténk innen még egyszer, 's utoljára a' Chamounyba; de ez hamuszín ködbe takarva feküdt alattunk; és így mi, örökre megelégedve lelkünkbe ragadt képé-
vel, kezdénk lejtetni a' Trienti völgybe, me-
redék, szakadozott, néhol egy lábnyi kes-
keny ösvényen, hóval és jéggel tölt árkok felett, veszély félelme, és veritékes izzado-
zás között, az itt 1791-ben életét vesztett szerencsétlen Zürichfi Escher öszvezuzott ké-
pe lebegvén előttünk.

A' mint közeledénk Martiny felé: sze-
lidült a' természet vadsága, szemünk kényök-
re nyugvák ki magokat a' zöldellő réteken;
's rongált erőnk éledeze a' sűrű gyömölcs
és gesztenye fák hives árnyékiban, melyek
között lejutánk végre, Bourg egy kicsiny
váratska mellett a' Rhona völgyén, Martiny-
ba, a' hol már arattak. — És így mi tizen-
két rövid óra elreppente alatt, tél, tavasz,
és nyár évszakai örömébe dobzodánk. —

Szabadlaki.

A^o Falusi Oskolákról.

(végzet).

Gr. M. K. 1725-ben Rodostoról írt leveléből 23-dik máji. Én itt a' sok, kevés, semmi dolgaimtól ment lévén, szabadosan el-kísérhetem kedet a' mi remeténk látogatásá-ra, menjünk már most hozzája, és nézzük meg micsoda barlangot épít magának, mert az utolsó levelemtől fogva elég ideje volt, és ha egyszer bészárja magát, azután nem szól hozzánk. Úgy tetszik, hogy az utolsó levelemben ott hagyók félben, hogy ez az állat végére egy kis selyem házat épít ma-gának; a' midőn ehhez akar fogni, az ételt elhagyja, és mindenütt keres magának olly helyet, a' hol építhessen; azért seprű ága-kat hintenek neki, és a' falra is ágakat füg-gesztenek számokra. Mihelyt az ágakra fel-másznak azonnal elkezdik a' selyem eresztést, és körös-körül bépolálják magokat. Az első selyem nem olyan jó, mint az utánna való. A' midőn magokat egészen, és jól bétakar-ták volna, azt a' kis házat belőlismét meg-béllik olyan gyenge és iömött hártjával, a' hová az áer nem férhet. Ezt az utolsó mun-kát elvégezvén, akkor elaluszik, és a' vál-tozáshoz készül, valamint látjuk, hogy a' hernyok pillangókká változnak; ahoz a' vál-tozáshoz pedig két vagy három hét kíván-tatik; a' még ez eltelik addig jó megtudni, hogy ez a' kis házatska olly formájú és ol-lyan nagy, mint egy galamb tojás.

A' selymet, a' melynek hasznát veszik, úgy kell gondolni, mintha a' tojást selyemmel béboritnák, a' hártja a' melyről szóllottam, olyan mint a' tojásnak a' haja; a' három hét eltelvén, halottaiból feltámad, de más formában; mert a' házán egy kis ablakot furván onnét szép fejer ábrázattal, és szárnyakkal repül-ki. Az előbbeni köntössét a' házban hagyván, a' házzal együtt a' dajkájának fáradságáért, de minthogy a' selyem egészen elromlik, a' midőn a' házat megfurja, azért csak egy nehányat hagynak-meg magnak, és a' többit meleg kemenczébe teszik, hogy az állat benne meghaljon és fel ne támodhasson, úgy a' selyem egy száiban megmarad, mert a' bogár soha félbe nem hagyván munkáját, a' háza egy szálseljemből áll; a' melynek hossza kilencz száz lábnyi, és néha több is, de még ez a' szá dupla, és egymáshoz vagy on enyvezve, már gondolja-el ked mitsoda vékony szálnak kell annak lenni?

Már visszatérek azokhoz, a' kiket magának meghagynak. A' házából kifurván magokat, ők onnét el nem távoznak, nyösténye sokkal nagyobb a' férjeknél. Egy nehány napot szabadságban töltvén egymással, azután egy papirosra teszik a' nyöstényt, valamint a' gyermek ágyban, és a' papirosra teszen legalább öt száz tojást. Ebből elítélheti ked, hogy nem kell sokatt meghagyni magnak, és hogy négy vagy öt pár elégmaradékot hágy.

8. Papiros, az ágyakra teríteni — 1 — 20 —
 9. Házbér, vagy kamatja az épü-
 letre tett tőke pénznek — 26 — 29 —
 10. Gyékény, vessző 's egyéb
 apróság — — — — — 1 — 10 —
 11. a' levél szedésére napszám — 29 — — —

költség summa 217 f. — —

eladódott selyem buga 405 font 465 f. 7 xr.

lehuzván 217 f.

marad haszon 188 frint.

E' szerint, ha eperfát ültetünk, a' levél pénzben nem kerül, a' napszám is, ha háznép által, gyermekek által megkémélődik, még több tiszta haszon nyerődhetik; még eddig ugyan nincsen a' hazában selyem gyár, a' hol a' bugákat megvehetnék, Magyarországra kellene vinni eladás végett, de csak szaporittassék-meg, bizonyosan találkozik ennek is mint a' gyapjunak elég vevője. Vedd fontolora tehát, kegyes olvasó, ezen az uton lehetne-é a' célhoz jutni? Falusi oskoláknak felállítására, tartására jövedelmet szerezni? vagy más módat jobbat, ha találsz, közöld a' Társalkodóval; azt mindeokki mélyen érzi, hogy a' közönséges jóllét allapittását ott kell kezdeni, hogy vallásos és munkás legyen az egyes; hasztalan a' nélkül az egészre a' legjobb, legjobb törvények hozása; ha rothadt gyenge a' talpfa, hijába építünk reá szép épületet; csak egybe omlik az!

(Vége az 1853-ik évi második felének).

